

מדריך לפסח תשפ"ו – הרב אורן דובדבני

האם קמח הוא חמץ?

התשובה לשאלה הזו מורכבת כמובן מהלכה ומהרבה מאוד היכרות של המציאות בשטח. פשוט כי ככה זה: כשרות היא מקצוע, ומי שלא מכיר את העובדות בשטח ולא רואה את המפעלים לא באמת יכול לדעת. כמו שכתב מרן החזון איש (הרב עמיטל זצ"ל) היה מזכיר לי את זה כל הזמן), רוב הטעויות בפסיקה נובעות מחוסר היכרות של מציאות.

הכול בעצם תלוי במושג "לתיתה". מהי לתיתה?

בניגוד לעבר, תהליך טחינת הקמח המודרני כולל שלב מקדים של **הרטבת גרעיני החיטה במים**. מטרת ההרטבה היא לרכך את קליפת החיטה כדי שאפשר יהיה להפרידה בקלות ולקבל קמח לבן ונקי.

במטחנות כיום קיימות שתי שיטות עיקריות להרטבה: הזרמת מים לתוך מסוע שבו עוברים הגרעינים, או התזת רסיסי מים בתא ייעודי. לאחר מכן, הגרעינים שוהים ברטיבות במשך **זמן ממושך של 10 עד 24 שעות** (ולעיתים אף יותר) לפני הטחינה. התהליך הזה מתבצע כמעט בכל הקמחים המיועדים לשימוש לאורך השנה, למעט קמח מיוחד המיוצר תחת השגחה עבור פסח או קמחים מיוחדים מאוד לפי דרישות לקוחות ספציפיים.

הגמרא במסכת פסחים דנה בשאלה האם מותר ללתות חיטים ושעורים בפסח. בעוד שלגבי שעורים האיסור מוסכם כי הן מחמיצות במהירות, לגבי חיטים נחלקו האמוראים; רבא סבר שניתן ללתות חיטים לכתחילה מאחר שהן קשות ואינן מחמיצות בקלות, אך "בעל נפש" (מחמיר על עצמו) ימנע מכך.

איך פוסקים להלכה? הגאונים והרמב"ם פסקו כי **בימינו אין אנו בקיאים בדרכי הלתיתה** שהיו נהוגות בזמן הגמרא, ולכן אסור ללתות חיטים כלל לקראת הפסח.

הגמרא התירה לתת חיטים רק בתנאי שטוחנים אותן מיד לאחר מכן במכתשת, באופן שאינו מאפשר להן להחמיץ. במציאות של המטחנות כיום, שבה החיטים שוהות במים שעות רבות, אין ספק שהן חורגות מההיתר המקורי.

לנוכח העובדה שגרעיני החיטה נחשפים למים במשך זמן העולה בהרבה על "שיעור מיל" (18 דקות), המקורות קובעים כי **קמח השוק נחשב לחמץ גמור**, או לכל הפחות לספק חמץ דאורייתא.

אז מה עושים? כאן ההלכה ברורה מאוד: אם לא מדובר בהפסד מרובה יש לבער את הקמח עם שאר החמץ כדין בערב פסח. אם מדובר על הפסד מרובה ניתן להכליל את אריזות הקמח במכירת החמץ.

במקרה שעבר הפסח והקמח לא נמכר לגוי, מתעוררת שאלת "חמץ שעבר עליו הפסח". לפי דעת ה"אליהו רבה", מאחר שמדובר בספק חמץ בלבד, ניתן להקל ולמכור אותו לגוי לאחר החג. אולם, ה"חזון איש" וה"משנה ברורה" מחמירים וקובעים כי מאחר שהלתייתה המודרנית היא שהייה ארוכה במים, הקמח מוגדר כחמץ שעבר עליו הפסח האסור בהנאה.

המציאות התעשייתית של ימינו הופכת את הקמח הרגיל לחמץ לכל דבר ועניין בימי הפסח, בשל תהליך ההרטבה הממושך במטחנות. על כן, אין להשתמש בו בחג, ויש לדאוג למכירתו או לביעורו כדין חמץ גמור.

איך מכשירים את הבית לפסח כשהבעל במילואים ונוסעים להתארח אצל ההורים?

הגמרא (מסכת פסחים ו.) מלמדת כי היוצא מביתו ל' יום לפני פסח צריך לבדוק את החמץ גם אם אין בדעתו לחזור לחג או בתוך החג. לאור זאת, בפשטות, גם אם יש משפחה שנוסעת להורים או למלון לכל החג ולא יהיו במשך החג בבית, חייבים לבצע בדיקת חמץ במקומות שמכניסים בהם חמץ.

אמנם יש להדגיש כי הניקוי אינו חייב להיות ניקוי המיועד להכשרת הבית לפסח (שזהו ניקוי שמיועד למנוע אכילת חמץ), אלא ניקוי בסיסי המיועד לכך שלא ישאר כזית חמץ ברשותנו.

השאלה הנשאלת היא: האם כאשר אדם מוכר את כל ביתו לנוכרי במכירת חמץ פוקעת חובת הבדיקה?

הטור באורח חיים סימן תלו הביא את שיטתו של אחד מראשוני אשכנז, הראב"ה, וחולק עליהם: "כתב האבי עזרי: ישראל היוצא מבית גוי – צריך לבער, אף על פי שהאינו יהודי ייתן בו חמץ, שהמצווה מוטלת על ישראל לבער כשיוצא ממנו. והני מילי במפרש ויוצא בשיירה, אבל אם נכנס הישראל בבית אחר בעיר הזאת, או אפילו הלך לעיר אחרת – בודק שמה ואינו צריך לבדוק כאן. ונראה לי שאינו צריך לבדוק כיוון שהגוי נכנס בביתו, אף אם נשאר לישראל חמץ – ודאי מתייאש ממנו ואין לך הפקר גדול מזה".

מהי המחלוקת בין הטור לבין הראב"ה? הראב"ה סובר שבית הוא תנאי הכרחי לבדיקה. אדם שאינו מתגורר בבית (לדוגמה נוסע בשיירה) ולכן הוא פטור מבדיקה ממש כשם שהוא פטור ממזוזה. אמנם אם הוא שוכר בית אחר או אפילו מתארח בבית אחר הוא חייב לבדוק שהרי יש כאן בית שהוא תנאי לחובת הבדיקה.

הטור סובר שברגע שאדם יוצא מביתו שלו הוא מוגדר כפטור לגמרי מן הבדיקה משום שחובת הבדיקה מוטל על ביתו של האדם ואיננה נובעת מצורת החיים שלו במשך החג.

איך פוסקים להלכה? כתב בעל חיי אדם (ק"ט, ח): "נראה לי פשוט לפי מנהגנו, שמוכרים החדר עם החמץ שמונח בו, שעל כל פנים מחויב בעל הבית לבדוק, כיוון

שלא החזיק בו הנכרי. ופשיטא שאם גם המפתח בידו של בעל הבית – לכל הדעות לחייב בעל הבית לבדוק. שהרי אין מוסרים לו השטר והמפתח עד יום י"ד, ואם כן חלה עליו בדיקה תכף בלילה".

אפשר לשים לב כי מוקד דבריו של ה"חיי אדם" הוא שיטת מכירת הבית לגוי. הוא מבין כמו הטור, שהדין חל על הבית של האדם, אולם החידוש בדבריו של חיי אדם הוא שהמכירה הנוהגת היום לא מנתקת לחלוטין את האדם מהבית ולכן חובת הבדיקה לא פוקעת. כיוון שהגישה של הגוי אל הבית איננה חופשית, הרי שמבחינה משפטית אין זה נחשב שהאדם "יצא מביתו".

למעשה, שיטת המכירה שחיי אדם מדבר עליה היא גם הצורה שבה אנחנו נוהגים למכור את החמץ. מעטים מאיתנו נוהגים למסור את המפתח לגוי ולכן מכירת החמץ הנהוגה היום איננה פוטרת את האדם מבדיקת חמץ.

למשנה ברורה ישנו חידוש חשוב. בעל משנה ברורה כותב (תלו, לב) שהמכירה כמות שהיא היא השבתה של החמץ. במילים אחרות, הדבר אינו תלוי בגישה המעשית של הגוי לחמץ ועצם המכירה ניתקה את האדם מהחמץ.

האם אפשר לנהוג כשיטת המשנה ברורה? לכאורה הדבר בעייתי. שטרות המכירה שלנו היום אינם מדברים על מכירת הבית או מקומות החמץ (אלא רק על השכרתם ורק על מקום החמץ עצמו כגון הארון או המחסן), ולכן מי שרוצה לנהוג כמו המשנה ברורה חייב לומר זאת לרב שאצלו הוא חותם על שטר ההרשאה ולשאול אותו כיצד לציין את הדבר בשטר.

כדאי לעשות דבר נוסף ובכך יוצאים ידי חובה גם לשיטת החיי אדם: למסור את מפתחות הדירה לשכנים ולציין זאת בשטר ההרשאה. כדאי גם לקיים בדיקת חמץ (ללא ברכה) בחדר אחר לפחות.

מובן מאליו שבערב החג יש לומר את נוסח ביטול חמץ.

הלכה למעשה: מי שנוסע מביתו לכל החג ינקה את הבית ניקיון בסיסי משאריות של חמץ. ניקיון זה כולל את המקומות שבדרך כלל נוהגים לאכול בהם חמץ וניקיון של שאריות החמץ בתנורים (אם יש), כי אלה לא נכללות במכירת חמץ.

את החמץ הנמכר יש לאחסן במקום סגור ומסומן.

כאשר מבצעים מכירת חמץ יש לציין בפני הרב שלא נמצאים בבית כל החג, למסור מפתח לאחד השכנים ולציין זאת בשאר ההרשאה.

לפני שעוזבים את הבית יש לבצע בדיקת חמץ לפחות בחדר אחד.

בערב החג לפני סוף זמן ביעור יש לומר את נוסח ביטול חמץ.

אישה שבעלה בצבא בקבע או במילואים, ויש לה ילדים קטנים והיא לא תספיק לעשות אפילו את הניקוי הבסיסי, יכולה לבקש מהרב שמכירת החמץ של הבית כולו תחול כבר מי"ג בניסן.

האם צריך להכשיר מכונת קפה?

כאשר דנים על הכשרת מכונת הקפה לפסח עלינו לדון בעצם בשלוש שאלות נפרדות: (א) הקפה; (ב) תהליך פעולת המכונה; (ג) במכונות שבהן יש הקצפת חלב, גם בכשרות החלב.

כשרות חלב בפסח היא עניין נפרד, והרוצה נחת יעיין בתשובת הגאון התורת חסד חלק א' סימן כ"א.

לגבי הקפה: ברור שכאשר מדובר על מכונה הלוקחת פולי קפה כמות שהם וטוחנת אותם – הרי שבפולי הקפה אין כל בעיה כשרותית לפסח.

בקפסולות הקפה יהיה מי שיטען כי המצב שונה, ומיד נפרט.

כדי להבין את שאלת ההכשרה נצטרך להבין את דרך פעולת המכונה. העיקרון שסביבו פועלות מכונות הקפה בעולם, מן המכונות הביתיות הזולות ועד המכונות המקצועיות היקרות, זהה: באמצעות מערכת של צינורות וקיטור, המכונה מחממת מים לחום של בערך 94 מעלות צלזיוס ומעבירה את המים בלחץ של 9 Bars דרך קפה טחון דחוס אל תוך כוס. הלחץ גורם לשחרור של שלושה מרכיבים מפולי הקפה: מוצקים מסיסים הכוללים סוכרים, חומצות, קפאין ושמנים; גז מסיס – במיוחד פחמן דו-חמצני, ושמנים אורגניים שהם הארומה של הקפה. ישנן מכונות שיכולות להרתיח גם חלב במקביל. למכונות האלה יש למעשה שני מכלי הרחטה נפרדים ומערכת קיטור משותפת.

היה מקום לדון כאן באחת השאלות החשובות לגבי דיני הכשרה והגעלת כלים: הגעלה בקיטור. זהו גם דיון נפרד, ולמסקנה נאמר שאין בעיה בהגעלה בקיטור, וגם במפעלים בעולם במערכות הכשרות אנו מכשירים בקיטור קווי ייצור שלמים. הרוצה לעיין יראה דברי מרן המחבר ביו"ד סימן צב סעיף ח.

אמנם הבעיה שעליה עומדים הפוסקים בנושא הזה היא שבדרך כלל בצידוד המבוסס על קיטור אין הטמפרטורה שווה בכל המקומות. אף במכשיר קטן כמו מכונת קפה אפשר לראות זאת, שכן טבע האדים להתקרר מהר יחסית. סוגיה זו קרויה בהלכה "חם מקצתו חם כולו", והיא קובעת שאמנם כאשר אין כל הכלי חם במידה שווה ונבלע איסור בחלק החם של הכלי, הרי שהאיסור התפשט בכולו. הפוסקים נחלקים מה הדין לגבי פליטת האיסור. או במילים אחרות, האם נאמר "חם מקצתו – חם כולו" גם לגבי פליטת האיסור.

הש"ך ואחרונים אחרים חולקים וסוברים שניתן להקל. עם זאת הסתפק האג"מ אם יש כוח בקיטור כדי להפליט, ואני מודה שאינני מבין את הספק שלו – הרי מבואר שיש בו כוח להבליע, ומדוע לא יהיה בו כוח להפליט, ובמיוחד כאשר ניצור מצב שבו נתגבר על בעיית "חם מקצתו" ונצליח לצור טמפרטורה אחידה בכל המערכת?

למעשה פסק הפר"ח (סימן קכא, ס"ק טו) במפורש שניתן להגעיל על ידי קיטור וז"ל: "מיהו מודינא ודאי שאם ההכשר הוי ממש מעין מה שנאסר דהשתא נמי איכא זיעה דמהני משום כבלעו כך פולטו".

לאור דברים אלו, ולאור העובדה כי למעשה חשש החמץ כאן הוא כמעט אפסי, הרי שיש לפסוק שגם אם נדרשת הגעלה והכשרה יש לעשות זאת על ידי הפעלת המכונה "על ריק" ללא קפה.

ומה הדין במכונה הפועלת עם "קפסולות"? הקפסולה היא למעשה מכל העשוי פלסטיק או לפעמים אלומיניום דק המכיל כמות קטנה מאוד של קפה (7 גרם בערך), ובמכונה הפועלת על קפסולות המים זורמים דרך הקפסולה. הבעיה הכשרותית לפסח יכולה להיות בטעמים השונים שמספיגים את הקפה שבקפסולה. אלא שלמעשה מדובר לכל היותר בטעמים המכילים חומרי גלם ומרכיבי קטניות ובשום אופן לא בטעמים מחמץ של ממש.

למעשה גם מי שנוהג איסור בקטניות בפסח יכול לאכול כל מוצר שבו הקטניות הן מיעוט ואינן ניכרות.

בשורה התחתונה: מכונת קפה כלל וכלל אינה צריכה הכשרה לפסח, ומעיקר הדין יש להסתפק בניקוי יסודי ובוודאי שזו ההלכה לגבי מכונה המבוססת על קפה טחון.

מעיקר הדין זו גם ההלכה לגבי מכונה הפועלת על קפסולות, והרוצה להדר יפעיל מכונה זו "על ריק" פעם אחת ובפסח ישתמש רק בקפסולות ללא טעמים.

הכשרת המקציף אף היא פשוטה. כיוון שכשרות החלב לפני פסח (מבהמות שאכלו חמץ) היא מחלוקת, ויש מתירים, הרי שגם כאן ההכשרה היא מהידור וקדושתם של ישראל שמהדרים בפסח ככל שהם יכולים. אם משתמשים במהלך השנה במשקה שיבולת שועל, שהוא חמץ גמור, חובה להכשיר את המקציף. דרך ההכשרה היא על ידי הרחת מים במקציף, ובפרט במכונה שבה החלב מוזרם דרך צינורות יש להקפיד להזרים את הרוותחים גם דרכם.

האם מותר לשתות בפסח חלב מבהמה שאכלה חמץ?

הרמ"א (יו"ד סימן ס' סעיף א) כותב כי בהמה שנתפטמה בדברים אסורים ומותרים מותרת באכילה. אולם אם נתפטמה בדברים אסורים בלבד היא אסורה באכילה. הש"ך מסביר כי המונח "דברים אסורים" מתייחס רק לאיסורי הנאה.

דברים אלו הם הרקע לדיון ההלכתי ביחס לחלב הבא מבהמה שניזונה מחמץ לפני הפסח. בחלב עצמו אין חמץ, אולם האם אין זו הנאה מחמץ?

חמץ שונה משאר איסורים, כיוון שאיסורו הוא זמני (בלשון ההלכה: "דבר שיש מתירין"), ולכן אם מדובר בחלב שנחלב לפני פסח החלב יהיה מותר גם בפסח עצמו, גם אם הבהמה כאמור אכלה חמץ, כיוון שלפני הפסח החמץ מותר.

המחלוקות ההלכתיות נוגעות לחלב המגיע מבהמת גוי האוכלת חמץ בפסח עצמו, או בהמת יהודי המכורה לגוי במכירת חמץ ואוכלת חמץ, והן מתמקדות במונח ההלכתי "זה וזה גורם" – מוצר שנוצר על ידי שילוב של גורם היתר וגורם איסור (ע"ז מח.; שו"ע יו"ד קמב י"א).

להלכה נפסק כי "זה וזה גורם – מותר", ואם כן חלב של פרה שאכלה חמץ אמור להיות מותר, משום שלא רק החמץ גרם לפרה להפיק חלב. המגן אברהם (תמה, ה) סובר כי כלל זה אינו חל בפסח. בקהילות ישראל בעבר היו כאלה שנהגו לקנות את כל החלב לצורך הפסח לפני החג, כדי לא לקנות בפסח חלב שבא מפרות שאכלו חמץ כמזון עיקרי בחג (או"ח תמ"ח ומגן אברהם, וכן שערי תשובה ומשנה ברורה סוף סימן תמח).

אמנם רוב הפוסקים סוברים שגם בפסח "זה וזה גורם מותר" (שו"ע, ש"ך, גר"א). לפרי מגדים ולמשנה ברורה (תמח, לג) שיטה ייחודית – 24 שעות לאחר שהבהמה אכלה חמץ החלב יהיה מותר.

למעשה כיום המחלבות והרפתות עוברות ל"נוהל פסח" כבר ימים רבים לפני פסח, הרפתות מנוקות ומזונן של הפרות מוחלף בהדרגה למזון כשר לפסח (אחת הסיבות לכך היא כדי לתת לפרות אפשרות להתרגל למזון החדש ולא לגרום לירידה בתקופת החלב או שינוי באיכותו), וכמו כן המחלבות עצמן מוכשרות לפסח. נמצא שלמעשה במציאות הישראלית של משק החלב היום אין בשוק חלב שמקורו מבהמה שאכלה חמץ, לא לפני פסח ובטח לא בפסח עצמו.

גם בחו"ל ישנן מערכות כשרות הדואגות לקהילות לפני הפסח לסדרות ייצור מיוחדות של חלב מבהמות שלא אכלו חמץ והכשרת המחלבה לפסח. למעשה זו אופציה יקרה מאוד והיא מעלה מאוד את מחיר החלב.

עכשיו נוכל להבין את הכיתוב המבלבל: כדי להפיס את דעת המחמירים, המחלבות כותבות על החלב הכשר לפסח שלפני החג את הכיתוב "כשר לפסח – ערב פסח", ומחלבות אחרות מסמנות את החלב שנחלב בפסח כ"כשר לפסח" ואת החלב של ערב פסח כ"כשר לפסח למהדרין".

למעשה מבחינה עקרונית מדובר בחומרא שאיננה מעיקר הדין. גם אם נשאר חמץ במזון הכשר לפסח, בוודאי שאין זה מזונה העיקרי של הפרה ובוודאי שהדבר מותר גם לשיטה המחמירה ביותר, ומעולם לא שמענו אפשרות לחדירת חמץ למערכת החליבה ולחלב עצמו, ולמעשה אפשר לשתות חלב בפסח ללא חשש.

האם הכלב, החתול ושאר חיות המחמד זקוקים לאוכל כשר לפסח?

כיוון שחמץ אינו איסור אכילה רגיל אלא איסור הנאה, הרי שמשמעות הדבר שאסור לאדם ליהנות מהחמץ גם בצורה עקיפה, וזה כולל האכלת בעלי חיים שברשותו. נוסף על כך קיים גם איסור בעלות על החמץ, הנקרא איסור "בל יראה ובל ימצא", שמשמעותו שאסור לאדם שיהיה חמץ בבעלותו. לנוכח כל זה משמעות הדבר שאדם חייב לדאוג שהמזון לבעלי החיים שברשותו יהיה ללא חמץ (אי אפשר להגיד "כשר לפסח" משום

שברוב המקרים המזון מכיל נבלות וטרפות). מוצרי מזון רבים לחתולים, לכלבים לארנבונים וכדומה מכילים חמץ ומרכיבי חמץ¹.

האם חייבים כשרות לפסח על תבלינים?

שאלת התבלינים בפסח תלויה בשתי שאלות, שאלה מציאותית – האם עובדתית ישנו סיכוי כי במוצרים אלו ישנה תערובת חמץ, ושאלה הלכתית – האם יש לדון את התבלינים כקטניות, בהנחה שהגדרת קטניות חורגת הרבה מעבר למשמעות הבוטנית הישירה שלהן. הנפקא מינה ברורה: אם נחשיב את התבלינים כקטניות הרי שעל אשכנזים להימנע מלאכול אותם גם אם נגיע למסקנה כי באופן מציאותי אין סיכוי שמעורב בהם חמץ. אם נחבר לשיטה אחת את כל ההגדרות המצויות בפוסקים ובראשונים לקטניות (ולמעשה כך נוהגים), הרי שנגיע למסקנה כי קטניות הן: א) דבר הגדל בשרביטין (בתרמילים). ב) דברים שעושים מהם קמח כמו מחמשת מיני דגן. ג) שעושים מהם פת או מעשה קדרה כמו מחמשת מיני דגן. השיטה המקובלת אצל פוסקי אשכנז היא שברגע שאחד התנאים מתקיים, או שאפילו אף אחד מן התנאים מתקיים אולם בגרעינים יש דמיון לקטניות, יאסר הדבר מצד מנהג הקטניות (למשל החרדל). שיטה זו גרמה כמובן להתרחבות האיסור עוד ועוד. אמנם ישנו גורם נוסף שאותו מעלה המהרש"ם בשו"ת דעת תורה (או"ח סי' תנג) שבכוחו לשנות את התמונה כולה לקולא. המהרש"ם כותב כי "לא שייך גזירת קטניות רק במה שאסור בה' מינים, אבל מה דשרי בה' מינים לא גזרו גם בקטניות". לפי המהרש"ם רק דברים הבאים במגע עם מים כמו בחמשת מיני דגן נאסרו מדין קטניות. המהרש"ם אינו לבד בשיטתו. כנראה בשיטה זו הלך מעיקר הדין מרן הראי"ה קוק זצ"ל בתשובתו המפורסמת על הקטניות (אורח משפט סי' קיב) וכך פסק במפורש רבה של עיר הקודש חברון, הרב ליאור שליט"א (שו"ת דבר חברון סי' תצח). אם נלך בשיטה לכאורה היה מקום להתיר את רוב התבלינים, משום שאלו לא באים במגע עם מים, למרות שאולי חלק מהתנאים הנ"ל האמורים לגבי קטניות מתקיימים בהם. אלא שכאן אנו חוזרים לשאלה הראשונה – השאלה העובדתית. ברמת המציאות בחלק מהקטניות ישנה תערובת של חמץ (קמח שנועד לייבש את התבלין

¹ דומה כי לפנינו עומדות שתי שאלות ביסוד הדין. השאלה הראשונה היא ביסוד הגדרת של איסור הנאה בחמץ, אם איסור הנאה הוא עיקר הגדרת של איסור חמץ ואיסור האכילה הוא חלק ממנו או שמא איסור האכילה הוא המגדיר העיקרי איסור חמץ ואיסור הנאה הוא רק הרחבה של איסור האכילה. ייתכן הנ"מ בזה הוא שבדבר שאינו ראוי כלל למאכל אדם, אם חל עליו איסור הנאה מדאורייתא, מדרבנן או שלא חל איסור כלל. והשאלה השנייה תלויה במחלוקת שאלת חוזר ונייעור בחמץ בפסח. דהיינו האם חמץ שהתבטל ברוב לפני פסח בתערובת חוזר ואוסר את התערובת כאשר מתחיל זמן איסור חמץ וחמץ אוסר במשהו. נחלקו בזה המחבר והרמ"א בסימן תמו, שהמחבר הביא שתי הדעות ופשט דעתו היא שיש להקל והרמ"א הלך בעקבות הרמב"ם הסובר שלכתחילה אומרים חוזר ונייעור ואין להקל בזה אלא בדיעבד. והנה בסימן תמב סע' ד' כתב המחבר שדבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם וכו' מותר לקיימו אך אסור לאוכלו אפילו שהחמץ שבו אינו אלא משהו. והנה אמנם משמע מדברי המחבר שאיסור הנאה על מה שאינו ראוי למאכל אדם יהיה לא יותר מאשר איסור דרבנן, אך עדיין הוא סותר דבריו לעיל בכך שכתב שמאכל זה אסור באכילה. אמנם נראה שאכן בפשטות דברי המחבר ועיקר דעתו היא שחמץ בפסח אינו חוזר ונייעור, ואם המזון לבעלי חיים גם אינו ראוי לאכילת אדם וגם אינו בעין ונתערב לפני הפסח יש בכך שתי סיבות להקל ואין בזה איסור הנאה. בדרך זו נקט הרב ציון אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח'. יש להדגיש כי גם לדעת המחמירים בדין חוזר ונייעור יש לומר שחומרא זו נהגת רק בתערובת יבשה או בחשש פירושים שנפלו לתוך תערובת חלה. בתערובת לח בלח גם הרמ"א מודה שיש להקל. ונראה לומר שבשעת הדחק אם המזון לבעלי חיים אינו ראוי לאכילת אדם ואין החמץ אלא מרכיב שולי במוצר יש מקום להקל בזה וכדברי הגר"ע ביביע אומר חלק ב', אלא שלאשכנזים יש לכתחילה להחמיר דבר וגם לספרדים ראוי למצוא מוצר כשר לפסח ללא חמץ כלל, ובמקום הצורך של בעל חיים חולה או רגיש יש מקום להקל.

ולספוג לחות. אמנם בשנים האחרונות ישנה נטייה אצל היצרנים להחליף את הקמח בקמח תפוז"א) או גרגירים של חיטה. אנו מוצאים מחלוקות שונות לגבי פלפל שחור ולגבי כורכום, כמון ופפריקה. בפפריקה מוסיפים לפעמים סויה, אלא שכאמור לפי שיטתנו שעליה חזרנו יש להתיר מאחר שהוא מיעוט ובטל. אכן התבלין הבעייתי ביותר הוא הכמון – גם הספרדים צריכים להימנע ממנו משום שבו מצויה מאוד תערובת של גרעיני חיטה, וכאשר הכמון נטחן במפעל הוא נטחן יחד עם גרעיני החיטה. לכן הלכה למעשה אם על התבלינים ישנו הכשר טוב לפסח מותר להשתמש בהם, אולם ראוי להימנע משימוש בכמון בפסח.

מה הדרך לשמור בפסח את המחמצת שמשמשת לאפייה לאורך כל השנה?

בשנים האחרונות הפכה שאלה זו לאחת השאלות השכיחות, והאמת היא שכדי להבין את הדברים אנו נצרכים לרקע גם בסוגיה ההלכתית של חמץ נוקשה² וגם רקע קולנירי בעולם המחמצות.

² כדי להבין את דינה של המחמצת בפסח יש להכיר תחילה את המושג חמץ נוקשה. החמץ שאסרה התורה הוא החמץ הגמור – דהיינו חמץ שתהליך החימוץ שלו הסתיים והמאכל ראוי לאכילה. ולכן יש לעיין מה הדין ומה המעמד של חמץ שחסר בו אחד משני התנאים: או שתהליך החימוץ לא הסתיים או שהוא אינו ראוי לאכילה. המשנה בפסחים (מב.) מונה רשימת מאכלים ש"עוברים עליהם בפסח" כגון כותח הבבלי ושכר המדי והגמרא מזהה אותם כחמץ נוקשה. עוד נחלקו התנאים אם חמץ נוקשה אסור מן התורה בלאו רק שאין לוקים עליו, וזאת שיטת רבי מאיר, או שאין איסור תורה כלל וזאת שיטת רבי יהודה. ויעוין במשכנות יעקב שהסביר שגם לשיטת רבי יהודה שפוסט נראה שיש איסור תורה משום שזהו "ספק חמץ גמור" או שזהו "מין דגן שאינו מצה" והתורה ציוותה לאכול רק מצה ממין דגן. כאשר מעיינים בסוגיית הגמרא רואים שבעצם שני התנאים הזכרו הם שתי הגדרות שונות למושג "חמץ נוקשה". ועיין בריב"ש שהסביר שהמכנה המשותף לשתי הגדרות הוא ממד האינרציה – אינו למאכל או אינו ראוי לחמץ אחרים. לפי זה מחמצת בהחלט עונה על ההגדרה של אינו ראוי למאכל, אך מצד שני היא ראוי לחמץ אחרים והרי זהו תפקידה ולשם כך הוכנה. כאמור, לשיטה שגם בחמץ נוקשה יש איסור תורה, יש לעיין בהיקף האיסור ולמעשה מצינו בזה מחלוקת רש"י ותוספות, כאשר המחלוקת נוגעת לשאלה האם חמץ נוקשה אסור רק באכילה או שמא יש עליו גם איסור בל יראה ובל ימצא.

• **שיטת רש"י:** חמץ נוקשה אסור גם בבל יראה ובל ימצא. הפני יהושע מסביר לשיטתו שחמץ נוקשה הוא "חמץ" מצד עצמותו, והסיבה שאין עליו כרת היא רק משום שאינו ראוי לאכילה ("דרך אכילה"). לעומת זאת, איסור שהיה בבית (בל יראה) תלוי בעצם מציאות החמץ ולא בדרך אכילתו.

• **שיטת תוספות (רבנו תם):** חמץ נוקשה אסור באכילה בלבד ואין בו איסור "בל יראה". לשיטתם, איסור חמץ נוקשה הוא חידוש מיוחד של התורה ("גזירת הכתוב") הנלמד מפסוק ספציפי, ואין לך בו אלא מה שחידשה התורה – איסור אכילה בלבד.

הנ"מ בין שיטת רש"י והתוספות היא המחמצת. לפי רש"י כיוון שבחמץ נוקשה יש חפצא של חמץ ולכן אסור להשהות מחמצת אפילו שאינה ראוי לאכילה. לפי רבנו תם והתוספות אין כאן חפצא של חמץ אלא רק איסור גברא של איסור אכילה ולכן מותר מעיקר הדין להשהות מחמצת בבית בפסח ואין עוברים על זה בבל יראה ובל ימצא. דעת רוב הפוסקים היא שאם התחילה פעולת החימוץ אך תהליך החימוץ לא הסתיים והחמץ ראוי לאכילה בשעת הדחק, הרי שחל עליו הדין של חמץ נוקשה שאין בו איסור תורה, אבל אסור מדרבנן כהרחקה מאיסור אכילה ובל יראה ובל ימצא של חמץ מדאורייתא. כך למשל אחת הדוגמאות שנותנת הגמרא היא דבק הסופרים שהיה נעשה מקמח ומים כדי להדביק ספרים, וכיוון שלא נגמר חימוצו והוא אינו ראוי לאכילה אלא בשעת הדחק הרי הוא נחשב כחמץ נוקשה שאסור להשהותו בפסח ואם נשתנה צורתו, כגון שכבר משמש כדבק בין הספרים – מותר להשהותו. הוא הדין לגבי עיסה שהחל חימוצה עד שהכסיפו פניה אבל לא נסדקו פניה, כפי שקורה בחימוץ גמור, ומדברי חכמים אסור לאוכלה ולהשהותה בפסח. הלכה למעשה פוסק המחבר שחמץ נוקשה אסור מדברי חכמים, ולכן אם יש חמץ נוקשה שעבר עליו הפסח – כיוון שעבר עליו איסור דרבנן בלבד אין לאוסרו אחר הפסח, ול"כ בשו"ע הרב ובמשנה ברורה.

דין המחמצת בפסח

מדברינו לעיל יוצא שמחמצת היא ספק חמץ נוקשה ספק חמץ גמור. לכן מעיקר הדין היינו אמורים לבער את המחמצת בדין ביעור חמץ. אמנם כיוון שהכנת מחמצת היא השקעה גדולה וטרחה מרובה, ניתן להחיל כאן את ההיתר האמור לגבי מכירת חמץ ולהתיר למכור את המחמצת במכירת חמץ לנוכרי בגלל הפסד מרובה. אם מצליחים "לייבש" את המחמצת ולהפוך אותה ללא

מדריך מעשי: ניהול ושימור מחמצת לקראת חג הפסח

מדריך זה משלב עקרונות הלכתיים מחמירים עם מדע האפייה, במטרה לספק פתרון מקצועי לשימור תרביות מחמצת (שאור) במהלך חג הפסח. ככל שהמחמצת ותיקה יותר, היא משתבחת ומתעשרת במיקרופלורה ייחודית, ולכן קיימת חשיבות רבה לשימורה המבוקר.

לכן הרוצה למכור את המחמצת, צריכים להתקיים לפני המכירה שני תנאים מרכזיים.

הנחיות למכירת חמץ ואחסון:

- **הצנעה וסימון:** יש לאחסן את המחמצת בתוך ארון סגור ומסומן במדבקת "חמץ", או בקופסה אטומה ולא שקופה בתוך המקרר, כדי למנוע גישה בטעות במהלך החג.

- **איסור טיפול פעיל:** משעת איסור חמץ ועד צאת החג, חל איסור מוחלט על "הזנת" המחמצת (הוספת קמח/מים) או כל טיפול אחר.

מה הן השיטות שבהן אפשר לשמור מחמצת בפסח (במכירת חמץ)?

שיטה א': שימור במקרר (האכלה קשה). בשיטה זו הופכים את המחמצת ל"חמץ נוקשה" ומפחיתים את רמת איסור חמץ לאיסור דרבנן בלבד לרוב הדעות.

שיטה זו מבוססת על האטה מטבולית של התרבית באמצעות קור וצמצום נוזלים.

1. **צמצום התרבית:** רוקנו את רוב תכולת הצנצנת והשאירו כמות מינימלית של 2-3 כפות מחמצת בלבד כבסיס.

2. **האכלה ביחס יבש:** הוסיפו כוס וחצי קמח שיפון על חצי כוס מים.

3. **מרקם מבוקש:** יתקבל גוש בצק קשה מאוד. ייתכן שיישאר קמח שלא נטמע לחלוטין – זהו מצב אידיאלי המבטיח אספקת מזון איטית לאורך זמן.

4. **איטום כפול:** סגרו את הצנצנת היטב, הכניסו אותה לשקית אטומה ולאחר מכן לשקית נוספת.

5. **מיקום:** הניחו בחלק האחורי של המקרר, באזור המוגדר כנמכר בחוזה המכירה.

שיטה ב': שיטת הייבוש (אחסון בטמפרטורת החדר).

שיטה זו הופכת את המחמצת לתרדמת עמוקה. היא מתאימה למי שאינו מעוניין להשאיר חמץ במקרר.

פעילה כמפורט להלן, בעצם מורידים את רמת האיסור לאיסור דרבנן גם לפי שיטת התוספות ובוודאי לפי שיטת שאר הראשונים (מלבד רש"י).

1. האכלה מקדימה: האכילו את המחמצת ביחס של 2/3 כוס קמח שיפון על חצי כוס מים.

2. ניטור שיא: המתינו עד שהמחמצת תגיע לשיא תפיחתה (Peak).

3. מריחה ומיגון: מרחו את המחמצת בשכבה דקה מאוד על נייר אפייה. טיפ מקצועי: חובה לכסות את המגש ברשת הגנה דקה או בבד נושם כדי למנוע חדירת מזיקים או אבק בזמן הייבוש.

4. ייבוש מבוקר: השאירו לייבוש בטמפרטורת החדר למשך 2–3 ימים. אפשר להפוך את השברים לאחר שהשכבה העליונה מתקשה.

5. פירור: לאחר ייבוש מוחלט (השברים צריכים להישבר בקול "קראק"), פוררו אותם לחתיכות קטנות.

אזהרת בטיחות קריטית: יש לוודא שהמחמצת יבשה לחלוטין לפני האריזה. נוכחות של לחות מינימלית בתוך שקית אטומה תגרום להתפתחות עובש שתשמיד את התרבית במהלך החג. יש לזכור כי כל בחישה או הזנה של המחמצת נחשבת להנאה מחמץ בפסח ואסורה בהחלט.

הפעלה מחדש במוצאי החג

לאחר שהחמץ נקנה בחזרה במוצאי החג, ניתן להעיר את התרבית:

• **ממקרה:** העבירו כף אחת מהבצק הקשה לצנצנת נקייה וחזרו להאכלה רגילה (יחס 1:1:1). המחמצת תחזור לפעילות מלאה בתוך 12–24 שעות.

• **מייבוש:** ערבבו את הפירורים עם מים פושרים עד להמסה, והוסיפו קמח בהדרגה. תהליך זה דורש סבלנות (24–48 שעות) עד שהתרבית חוזרת לבעבע בעוצמה.

קטניות

האם כל מה שכתוב עליו "כשר לפסח קטניות" הוא בהכרח כזה? התשובה היא תשובה יהודית מאוד: תלוי את מי שואלים. כיוון שאיסור קטניות הוא מנהג (מנהג חשוב שבשום אופן אי אפשר לבטל אותו), הרי שלמנהג יש הרבה גוונים והרבה ביטויים. רצוי מאוד שכל אחד ילך בזה אחרי הנהוג במשפחתו ובקהילתו. לצערנו לא תמיד נותני הכשרות בקיאים בדקויות של מנהגי קהילות אשכנז ולפעמים מקטלגים מוצר כקטניות למרות שהוא לא באמת כזה על פי רוב הדעות והמנהגים³. לכן לדעת פוסקים רבים מאכלים

³ תרומת הדשן (קיג) פוסק שברור שקטניות בטלות ברוב ודבריו נפסקו להלכה על ידי הרמ"א (תנג, א) וע"י במשנה ברורה (ס"ק ט) שהסביר על פי דברי בעל השבות יעקב, ר' יעקב ריישר (בספרו על הלכות פסח – חק יעקב תנב, ו') על אתר שכוונת הרמ"א היא שיש רוב של מאכל היתר ומיעוט של קטניות. משמע מדברי המנ"ב שכלל לא נמדדים הדברים בדיני נתינת טעם ככל דיני תערובת אלא בשאלת רוב והיתר רגיל. דהיינו: תערובת שרובה קטניות נקראת מאכל קטניות, אבל תערובת שאין רובה קטניות אינה נקראת מאכל קטניות. זוהי גם דעתם של החיי אדם ושל שו"ע הרב (תנב, ה). עם זאת עדיין יש לענות על שתי שאלות נוספות: האם ההיתר אמור גם במצב שבו הקטניות (למרות שהן בכמות מועטת) ניתנו במוצר בתור חומר מעמיד או שטעמו מורגש? וכן האם היתר זה אמור רק בדיעבד או גם לכתחילה? שאלת העביד לטעמא בתערובת קטניות נתונה במחלוקת בין האחרונים. ר' יעקב ריישר סובר שיש לאסור (חק יעקב תסד, ג) במיוחד אם הקטניות ניתנו בתערובת לשם נתינת טעם ("עביד לטעמא") כמו למשל ממתיק העשוי מתמצית תירס ומצוי מאוד במיצי פירות שונים. לעומתו ר' יצחק אלחנן ספקטור סבר שיש

שיש בהם חומרי גלם העשויים מקטניות, לדוגמה מיצים או ממתקים שיש בהם ממתיק מתמצית תירס או מאכלים שיש בהם חומרים מייצבים וחומרים מתחלבים מסויה וכדומה, אינם נקראים כלל מאכלי קטניות ומותר גם לאשכנזים לאכול אותם.

עם זאת אני מוצא לעצמי לנכון להעיר הערה חשובה ולדעתי קריטית: המעיין בדברי ראשוני אשכנז על אודות גזירת הקטניות מבין שעיקרה הוא "משעה קדרה" – דהיינו החשש שמא יבואו להתבלבל ולטעות בין מוצרי הקטניות למוצרי החמץ. כל מי שהכין פעם לחם מקמח תירס או מקמח חומוס בהחלט יבין על מה מדובר... בשנים האחרונות אנו נתקלים בתופעה שבה מכינים מוצרי קטניות (בעיקר ופלים, עוגות ועוגיות) שהם ממש זהים בצורתם למוצרי החמץ. החברות אמנם משתדלות לעשות ככל יכולתן לשנות את האריזה החיצונית ואפילו את שם המוצר, אבל למעשה מדובר במכשלה לא פשוטה. בכל שנה מגיעות אליי שאלות על אודות אנשים שטעו בסופר והכניסו את מוצר החמץ במקום את המוצר הכשל"פ, ונכשלו באכילת חמץ בפסח. למעשה לעניות דעתי זוהי גופא של גזרת קטניות שאליה התכוונו רבותינו האשכנזים במאות ה-11 ו-12 – זהו עצם העניין של טעות במוצרי קדרה, ולדעתי בוודאי יש להימנע מהמוצרים האלה בפסח, ואפילו מי שנוהג היתר בקטניות טוב יעשה אם יתרחק מזה.

איך מתמודדים עם עובד זר בחג הפסח?

- ניתן לסמוך על עובד זר בניקוי שאר הבית, אולם בניקוי המטבח רצוי להקפיד שייעשה על ידי יהודי או בנוכחות יהודי כדי לוודא שאכן מדובר בניקוי יסודי לפסח⁴.

להקל בזה (שור"ת באר יצחק, או"ח סימן יא). לדעתו גם אם הקטניות נתנו בתערובת לטעם או שהם חומר מגבש או חומר משמר (דבר המעמיד) יש להקל בכך כל עוד הקטניות הם מיעוט. ישנה ראייה יפה לכך: בעבר היו נוהגים לתת גרגירי חרדל בתוך יין כדי שלא יתסוס. נשאלה השאלה האם יין זה יהיה מותר בפסח לנוהגים איסור קטניות. המהר"ל החמיר בכך (וזה הבסיס לדעתו של החק יעקב) אך למעשה השדי חמד והט"ז הקלו בכך אפילו לכתחילה וזאת משום שאיסור קטניות הוא גזירה בלבד. האם ההיתר אמור גם לכתחילה או רק בדיעבד? בשו"ע הרב (תסד ב) משמע שיש להחמיר בכך, אולם החק יעקב (שם) פוסק שבמקום שהקטניות בתערובת אינן עיקר ואינן ניכרות יש להתיר לכתחילה, אפילו אם הקטניות נותנות טעם בתערובת או משמשות בה כחומר המעמיד, ואף ר' יצחק אלחנן ספקטור (באר יצחק שם) כתב להתיר לכתחילה. נימוקו של הבאר יצחק הוא שבעצם לפני פסח אין כלל איסור ביטול, שהרי איסור הקטניות מתחיל רק בפסח עצמו! לכן לפני פסח התערובת כלל איננה מוגדרת כ"תערובת קטניות". ישנה עוד סברה להקל: חומרי הגלם בתעשיית המזון הם חומרים מעובדים שהשתנו הרבה מצורתם ומהרכבם המקורי. גם אם ישנם חומרי גלם שבמקורם מוצאם מקטניות, ברי שהם מגיעים בצורה נוזלית, אבקתית או גבישית ששונה מאוד מהקטניות המקוריות, ואיך שלא נסתכל על טעמי גזירת הקטניות קשה יהיה מאוד לומר שהיא מתייחסת גם לקטניות במצבים כאלה.

⁴ כאשר העובד הזר הוא זה שמנקה את הבית באופן שוטף הרי שלמעשה מדובר ברמת הניקיון שמספיקה כדי להחשיב את הבית כנקי לפסח. כיוון שבמטבח דרוש ניקיון יסודי רצוי שניקוי המטבח לפסח ייעשה על ידי יהודי או בנוכחות יהודי. הכשרת המטבח והכלים צריכה להיעשות בנוכחות יהודי כיוון שהעובד הזר אינו בקי בפרטי ההלכה ומפני שאך ורק יהודי נאמן לומר שההכשרה התבצעה כדיון. כאשר ישנה נוכחות יהודי, העובד הזר יכול בפועל להגדיל את הכלים ולהכשיר את המטבח באופן שהיהודי רואה ומשגיח שהדברים נעשים כדיון.

- הכשרת הכלים והמטבח צריכה להיעשות על ידי יהודי או בנוכחות של יהודי שיבדוק שהדברים נעשים על פי ההלכה⁵.
- בדיקת חמץ יכולה להתקיים אך ורק על ידי יהודי (הקשיש או שלוחו) ולא על ידי נוכרי. אם הקשיש מתחיל את הבדיקה בעצמו והשליח מסיים, הקשיש מברך. אם השליח עושה את כל הבדיקה בעצמו, השליח מברך. בכל מקרה הקשיש הוא זה שאומר את נוסח "כל חמירא".
- עקרונית קיימת חובת בדיקת חמץ בחדר שהעובד הזר מתגורר בו בבית הקשיש. כדי להיפטר מהבדיקה אפשר להשכיר את החדר לעובד הזר לכל ימות הפסח תמורת סכום סמלי או תמורת שירות כלשהו ובכך להיפטר מחובת הבדיקה, ואת החמץ (השייך ליהודי) הנמצא שם יש לכלול במכירת חמץ⁶.
- הדרך הנכונה ביותר היא לדאוג שלא יהיה כלל חמץ בבית, אפילו של העובד הזר עצמו, במהלך כל החג, וזאת כדי למנוע תקלה ומכשול.
- ניתן להשאיר חמץ השייך לעובד הזר בחדר שלא ייכנסו אליו כל ימי החג.
- יש לוודא ולהסביר לעובד הזר במהלך ימי הפסח שלא יביא מאכלי חמץ לבית הקשיש, ויש להסביר לו כיצד לעשות קניות עבור הקשיש בימי הפסח.
- כהוראה כללית יש להורות שלא למכור באופן פרטי את החמץ לעובד הזר אלא להסתמך על המכירה הכללית⁷.

⁵ בהחלט ניתן להיעזר בעובד או בעובדת הזרים בהכנת הבית לפסח. אולם **בדיקת החמץ** לאור הנר בליל י"ד בניסן צריכה שתיעשה על ידי יהודי, ולכן אם הקשיש או הקשישה אינם מסוגלים לבדוק בעצמם בדיקת חמץ יש לדאוג שבן משפחה יהודי או שכן יבצע את הבדיקה עבורם. הקשיש יכול להתחיל את הבדיקה בעצמו ובאופן כזה הוא יכול לברך, ואם הוא אינו בודק כלל אלא עושה הכול על ידי שליח הוא אינו מברך, אבל יאמר בסוף את נוסח הביטול של "כל חמירא". ישנה מחלוקת בין הפוסקים אם ביעור חמץ הוא קיום של מצוות עשה של "תשביתו" או שמא מצווה זו מתקיימת בתוצאה, דהיינו בכך שהחמץ כבר לא קיים יותר בעולם. למחלוקת זו יש השפעה גם על השאלה האם העובד הזר יכול לשרוף את החמץ עבור הקשיש היהודי. אם מצוות "תשביתו" היא מצווה חיובית שיש לקיימה על ידי הביעור – נמצא שהיא חייבת להתקיים דווקא על ידי יהודי והעובד הזר אינו יכול לשרוף את החמץ. אם המצווה מתקיימת בתוצאה, בכך שהחמץ אינו קיים עוד בעולם, הרי שהעובד הזר יכול לבצע את הביעור בפועל. לכן לכתחילה יש לשרוף את החמץ על ידי יהודי ואם הדבר אינו מתאפשר אפשר לסמוך על הדעה שניתן לבצע את הביעור על ידי נוכרי.

⁶ המציאות השכיחה היא שהעובדים הזרים גרים עם הקשישים בבתיהם של הקשישים, ושם יש להם חדר משלהם, ונשאלת השאלה לגבי חמץ שמצוי בתוך החדר הזה. כדי לענות על השאלה הזו יש לברר תחילה שאלה מקדימה בדבר חובת בדיקת חמץ בחדר של יהודי המושכר לנוכרי. **שיטת החיי אדם** היא שיש חובת בדיקה כיוון שהחדר הוא בבעלות היהודי ורק מושכר לנוכרי. **שיטת החתם סופר** שהחדר פטור מבדיקה כיוון שבפועל לא תהיה ליהודי גישה לחמץ המצוי שם. ההוראה המקובלת למעשה היא להבחין בין חדר המושכר לנוכרי ובין חדר שאינו מושכר לנוכרי והנוכרי רק מתגורר בו. ולכן אם החדר מושכר לעובר הזר – החדר פטור מבדיקה ויש לכלול את החמץ שיש בחדר במכירת חמץ. המצב השכיח הוא מצב שבו החדר אינו מושכר לנוכרי ובמצב כזה, אם זהו מקום שרגילים להכניס שם חמץ, יש חובה לבדוק את החדר כיוון שהוא תחת בעלות הקשיש (אם יש שם חמץ של העובד הזר – ראו להלן). עם זאת כיוון שמדובר בחדר פרטי ואישי של העובד הזר, יש לפעמים חוסר נעימות לעשות זאת, ולכן ניתן להשכיר את החדר לנוכרי לימות החג ולכלול את החמץ שבחדר במכירת חמץ, ובכך נפטרים מחובת הבדיקה כשיטת החתם סופר והחזון איש.

⁷ נכון הדבר שבמכירת חמץ אישית ופרטית בין יהודי לנוכרי יש יתרונות רבים. אחת הדוגמאות לכך היא שאפשר להעביר במכירת חמץ כזו את החמץ בפועל לרשות הנוכרי, דבר שיש לו מעלה מבחינת חלולות המכירה מבחינה הלכתית. עם זאת צריך לדעת כי עריכת מכירת חמץ על פי ההלכה באופן המדוקדק ביותר, שלפיו לא יישאר שום חשש של בעלות על החמץ והמכירה תחול בצורה מוחלטת, היא פעולה המצריכה ידע ובקיאיות ושימוש תלמידי חכמים. ישנם לא מעט פרטים ודקדוקים שצריך להכיר ויש לוודא באופן מוחלט שהנוכרי שקונה את החמץ מבין מה הוא עושה. זאת ועוד, המצב השכיח הכללי הוא שהעובד הזר מתגורר עם הקשיש בביתו של הקשיש, ובמצב הזה החמץ לא יצא בעצם פיזית מבית הקשיש,

מה השלב החשוב ביותר בהכנות לחג?

מבחינתי זה החלק החשוב ביותר של המאמר, ואם המאמר נכתב רק לשם כך, עשיתי את שלי. אני מבקש לתת מבט חדש על כל הנושא של בדיקת חמץ בימינו.

המטרה של בדיקת חמץ בימינו היא כמו מסדר מג"ד. בעצם לעשות צ'ק ליסט סופי לבית, לוודא שהכול מוכן, ולכן יש כמה דברים חשובים יותר מאשר לרוץ אחרי עשרה פירורים:

1. לעבור בכל המקומות שאמורים להיות נקיים לפסח ולבדוק אם ניקו אותם. למשל ליד המחשב.

2. לבדוק בחדרי הילדים, בתיקים שלהם, בתיק של המילואים, במכונית וכדומה.

3. כמובן לבדוק בכל המקומות במטבח, ובכל המקומות והציוד שהיינו אמורים להכשיר.

4. והחשוב ביותר: לעבור על כל המצרכים והקניות של פסח, אחד אחד, ולבדוק שהכול עם הכשר לפסח. תאמינו לי שאתם לא רוצים לגלות באמצע החג שאבקת המרק שהשתמשתם בה היא חמץ – וכן, זה קורה לאנשים כל שנה. בכל שנה אני רואה את כאב הלב של אנשים שנכשלו בפסח באכילת חמץ, רק כי הם שלפו בטעות בסופר מוצר לא נכון. כולנו בני אדם ואף אחד לא עושה דברים בכוונה, אבל ההכנות לחג מלחיצות ובדיקת חמץ באה בדיוק בשביל זה.

זו הזדמנות נהדרת לחוויה משפחתית – כל אחד מקבל תפקיד בהתאם ליכולתו ולגילו. במטבח נפתח חמ"ל שאליו כל הצוותים צריכים לחזור ולדווח אם אכן המשימות בוצעו.

והיתרון לכאורה שאמור להיות במכירה אישית כזו כבר אינו קיים. לכן הלכה למעשה ראוי להורות כהוראה כללית שלא למכור באופן עצמאי את החמץ לעובד הזר, אלא להסתמך על המכירה הכללית המבוצעת על ידי גופים שונים באינטרנט או על ידי הרבנים.